

„Nyomdokvízen”

Nosztalgia, régi ízek, illatok! Hamisítatlan jó magyar ételek, italok, lovak, lovagok, nők (kurvák és úriasszonyok), naplemente és napfelkelte, nádas meg postakúrt — divatja jött a régmúlt „békeidőnek”, az „első háború” előtti szép napoknak.

Évtizednél is több ideje már, hogy ez az áramlat — elsősorban a filmen, de színházban és igen értékes művekben — útjára indult. Az élenjáró és első művek keltette hullámverés mára megszűnt. Ami akkor szokatlan volt, új és váratlan, az szelídülten ismerős, mi több, divatos. Gondolom, nemcsak a „vízi emberek” tudják, hogy az elhajót követő „nyomdokvízen” (oldalvízen) utazva könnyebb a haladás.

Régmúlt évek, emberek, hangulatok ébresztőinek mára népes csapatához csatlakozott februári bemutatójával a *Radnóti Miklós Irodalmi Színpad is, K—R—Ü—D—Y avagy a Régi idők szép emléke* című kétrészes játékaival.

Lehetséges, hogy így, csapatban szemlélve a múltidézőket, divatnak látszik, amit tettek és tesznek. Valójában mélyebb dolgokról van szó.

A legjobb műveket *nemcsak* a nosztalgia hívta életre, valószínű, hogy nem is elsősorban a nosztalgia. Nemzeti múltunk, történelmünk feldolgozása, enyhén szólva is — nem folyamatos. Nem történészi vagy társadalomtudósi feldolgozásra gondolok, hanem irodalmira, művészire. Ha hiányokról beszélünk, epikánk, prózánk mulasztásai a legszembeötlőbbek. Irodalmunk „lenyomatából” hiányzik elődeink életének olyan gazdag ismétlődése, alakok, figurák olyan változatossága, mint amilyen például az orosz vagy a francia kultúra büszkélkedhet.

A hatvanas években, az alkotás szempontjából úgy látszik, kedvező órában legfiatalabb művészetünk, a film gazdag invencióval, várat-

lanul hiányt pótló munkába kezdett! Elsősorban Jancsó Miklós filmjeinek adatott meg, hogy egy-egy sorsfordulót, mai életünkig sugárzó történelmi epizódot úgy idézzenek fel, hogy ezzel nemzeti kultúránk adósságaiból is törlesszenek valamit. (A kitekintés kedvéért épp csak egy megjegyzés: hasonló feladatot oldott és old meg például a lengyel film is; vitákat lobbantva ott is.) A régmúlt s a közelmúlt filmes felidézése nálunk is viharokat kavart. Megrekedt — úgy látszik — itthon is néhány múltat szépítő illúzió.

Múltunk, tehát önmagunk megismerését segítő művek folyamatába tartozónak vélem én az olyan nem drámai fogalmazású alkotásokat, mint Huszárik Zoltán *Szindbádja*.

Bizonyos, hogy Krúdy Gyula jelentőségét növelné, ha irodalmunkban meglennének a nevezetes Krúdy-alakok valóságához közeli alteregói. Mert a Krúdy Gyula teremtette hatalmas birodalom „lebeg”. Krúdy stílusa zenei, hősei álombeli alakok, de álmaik ide gyökereztek őket; ide, erre a vidékre, amely földrajzilag a Kárpátokkal, a Dunával, a Tiszával határozható meg.

Furcsa kettősség jellemzi a Krúdy-hősöket; amilyen aprólékos hitetlenséggel élnek, tudják az élet apró szertartásait, a valóság természetes naptárát, évszakokat, ünnepeket, az étel-italkészítés titkait, ceremóniáját, olyannyira nem törődnek a valóság más, ugyancsak létező realitásaival.

A Monarchia területén megszülető soknyelvű és mégis rokon irodalomnak talán legjellemzőbb általános sajátossága ez. Gondoljunk csak Franz Kafkára vagy a Kafka-alakok falstaffi ellenlábására, a Hašek teremtette Svejkre.

A közép-európai irodalom e nevezetes alakjai mind-mind lebeg-

nek a valóság fölött. És azt gondolom, minden alkotás, minden mű, amely segít megérteni és megismerni azt a furcsa televényt, amelyből Krúdy, Kafka, Hašek és mások világa megszületett — üdvözölendő. Még ha adaptáció is, még ha évtizedeket késtek is.

Véleményem szerint így érdemes nézni a Radnóti Színpad K—R—Ü—D—Y-ját. *Gosztonyi János*, a vállalkozás spiritus rectora (színpadra állító és rendező is) nyilván tudta: kagylóban próbálja felidézni a tengert, ha ténylegnyi színpadára lépteti a Krúdy-univerzum alakjait. Eleve számításba vette tehát a néző képzelőerejét, s Krúdy-olvasottságát. S képzeletünkben bizony másképpen öltének testet Krúdyhoz: szán imádó mondatok, s asszociációink másképpen állítják szembe vagy egymás mellé a Krúdy-hősöket, mint ahogyan ezt az Irodalmi Színpad előadásán láthatjuk.

A kétrészes életképben — az egyik Alvinczi házában, illetve a főredi Anna-bálon játszódik, a másik Steinné szalonjában — sajátos módon felerősödtek a reális alakok, mozzanatok. A Krúdy-szövegeket, az ételről-italról szóló litániákat jól ellempontozzák ezek a töredék voltokban is erős színpadi jelenlétét mutató alakok (Julka, a tót cseléd és más epizód-figurák).

A díszlet — *Fehér Miklós* munkája — leleményes módon növeli meg a színpadot. A Krúdy-léggör megteremtésében jelentős szerepe van *Novák János* zenéjének. A produkció sajátos feladat elé állította a színészeket; nemcsak megjeleníteni, de olykor illusztrálni, néha fölmondani kellett Krúdy sokak által ismert műves textusait. Úgy érzem, e majdnem lehetetlen feladatnak legjobban *Baracsi Ferenc*, *Huszár László*, *Gordon Zsuzsa* tett eleget.